

การพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะในพระพุทธศาสนา
ของวัดสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

THE STUDY OF THE DEVELOPMENT DHAMMA SCHOOL MAIN SAPPAYA IN
BUDDHISM OF SANKANGPA TEMPLE IN SANKAMPHAENG DISTRICT
CHIANGMAI PROVINCE

Received : November 20, 2018

Revised : December 13, 2018

Accepted : December 30, 2018

พระปลัดธวัชชัย ขตติยเมธี

Praparattawatchai kattiyamatree

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักสัปปายะในพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาการจัดการสำนักปฏิบัติธรรมในประเทศไทย 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ ในพระพุทธศาสนาของวัดสันกำแพง การวิจัยครั้งนี้เน้นการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและการสัมภาษณ์ เชิงลึกลงพื้นที่ภาคสนามและเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้รู้ บุคลากรภายในวัด พระวิปัสสนาจารย์ ผู้ให้การอุปถัมภ์และสนับสนุนวัดสันกำแพงตั้งแต่เริ่มต้น ผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรมเป็นประจำไม่ต่ำกว่า 5 ปี ผลวิจัยพบว่า วัดสันกำแพง เป็นสำนักปฏิบัติธรรมที่เพียบพร้อมด้วยความเป็นสัปปายะเหมาะแก่การศึกษาอบรมปฏิบัติธรรม สอดคล้องกับองค์ประกอบของการฝึกอบรมปฏิบัติสมถวิปัสสนากัมมัฏฐาน 5 ประการ กล่าวคือ มีสถานที่ของสำนักปฏิบัติธรรมเหมาะสมแก่การปฏิบัติ หลักสูตรการอบรมดี วิทยากรมีคุณวุฒิ มีความรู้และมีประสบการณ์ การบริหารกิจกรรมของสำนักปฏิบัติธรรมเป็นระบบ เจ้าอาวาสเอาใจใส่ ผู้เข้ารับการปฏิบัติธรรมมีความตั้งใจ

คำสำคัญ : .สำนักปฏิบัติธรรม, สัปปายะ, พุทธศาสนา, วัดสันกำแพง, ศาสนา

Abstract

This research article has three objectives: 1) to study the view points and beneficial principles of Buddhism; 2) to study the management of meditation centres in Thailand; and 3) to analyse the development of meditation centres according to the Buddhist principles of benefits of Wat San Kang Pla. This qualitative research project was studied through documents and interviews, on the basis of fieldwork and collection of information from interviewees with experts, personnel inside the temple, vipassana teachers, people who have supported and sponsored Wat San Kang Pla since the beginning, and people who have regularly participated in meditation for not less than 5 years. The research shows that Wat San Kang Pla is a meditation centre that is well-prepared to offer the benefits of training in meditation, in accordance with the 5 components of training in samatha and vipassana meditation, namely, the site of the meditation centre is appropriate for practice, the teaching syllabus is satisfactory, the teachers have the necessary qualifications in both knowledge and experience, the administration of the activities of the centre are systematic, the abbot is supportive, and those who go to practise meditation are dedicated.

Keywords : The Development Dhamma School, Sappaya, Buddhism, Sankangpa Buddhist Temple, Religion

1. บทนำ

ในปัจจุบันนั้นสำนักปฏิบัติธรรมที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. 2543 เป็นสำนักปฏิบัติธรรมที่ทางคณะสงฆ์ โดยมหาเถรสมาคมให้การส่งเสริมสนับสนุนให้วัดทั่วประเทศจัดตั้งขึ้น เพื่อรองรับประชาชนพุทธบริษัทที่สนใจใคร่ปฏิบัติธรรมด้วยการฝึกสมาธิ เจริญวิปัสสนา โดยมุ่งให้แต่ละคณะสงฆ์จังหวัด ควรมีสถานักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดที่มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับในด้านการฝึกอบรมสมถกัมมัฏฐาน หรือวิปัสสนากัมมัฏฐาน โดยการจะจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนั้น จะต้องดำเนินการตามความในข้อ 5 แห่งระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. 2543 ซึ่งระบุไว้ว่า “การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ให้เจ้าคณะจังหวัดเป็นประธานคณะกรรมการจัดประชุมคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด คัดเลือกวัดที่เหมาะสม ให้เจ้าอาวาสวัดที่จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมยื่นหนังสือขอจัดตั้งตามแบบของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เสนอคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พิจารณาแล้วให้ประธานคณะกรรมการรายงานเสนอเจ้าคณะภาค และเจ้าคณะใหญ่ พิจารณาเสนอมหาเถรสมาคมพิจารณาอนุมัติ เพื่อมีพระบัญชา การตั้งสำนักปฏิบัติธรรม ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติขึ้นทะเบียนเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด” ตามมติของมหาเถรสมาคม (กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554 : 53-54)

สำนักปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมกับจริตของผู้ปฏิบัติธรรมควรตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาต้องพร้อมด้วยสัปปายะ 7 ประการ หรือ สิ่งที่เหมาะสม สิ่งที่เกี่ยวข้อง ช่วยสนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย (suitable things; things favorable to mental development) ได้แก่ (พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, 2546)

1. อาวาสสัปปายะ ที่อยู่ซึ่งเหมาะสม เช่น ไม่พลุกพล่านจอแจ (suitable abode)
2. โคจรสัปปายะ ที่หาอาหาร ที่เที่ยววิณทนาที่ เหมาะดี เช่น มีหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีอาหารบริบูรณ์อยู่ไม่ไกลไม่ไกลเกินไป (suitable resort)
3. ภัตสัปปายะ การพูดคุยที่เหมาะสม เช่น พูดคุยเล่าขานกันแต่ในกถาวัตถุ 10 และพูดแต่พอประมาณ (suitable speech)
4. บุคคลสัปปายะ บุคคลที่ถูกต้องเหมาะสม เช่น มีท่านผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษาเหมาะสม (suitable person)
5. โภชนสัปปายะ อาหารที่เหมาะสม เช่น ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ ฉ้นไม่ยาก (suitable food)
6. อุตุสัปปายะ ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น (suitable climate)
7. อิริยาบถสัปปายะ อิริยาบถที่เหมาะสม เช่น บางคนถูกกับจงกรม บางคนถูกกับนั่งตลอดจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี (suitable posture)

วัดสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นวัดหนึ่งในพระพุทธศาสนาสังกัดมหานิกาย มีพระครูสิทธิปัญญาภรณ์ (อดิศักดิ์ ไชยपालะ) เป็นเจ้าอาวาสได้รับอนุญาตตั้งเป็นวัดเมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม พุทธศักราช 2531 และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 27

พฤษภาคม พุทธศักราช 2538 เป็นระยะเวลา 28 ปี นับตั้งแต่สร้างวัดสันกำแพงปลา ในการสร้างศาสนสถาน และศาสนวัตถุเพื่อพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ด้านศิลปะ วัฒนธรรม พร้อมทั้งดำเนินการสร้างวัดตามนโยบายของมหาเถรสมาคมในทุกด้าน โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อช่วยประชาชนให้สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ตามสมควร ในด้านต่าง ๆ ตามกรอบการดำเนินงานที่ถูกกำหนดไว้ 6 ด้าน คือ 1. ด้านการปกครอง 2. ด้านการศึกษา 3. ด้านการเผยแผ่ 4. ด้านสาธารณูปการ 5. ด้านสาธารณะสงเคราะห์ 6. ด้านศึกษาสงเคราะห์ โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาวัด คือ วัดสันกำแพงปลานั้นได้ส่งเสริมการศึกษาพัฒนาคนนำหน้าวัตถุ บรรลุด้วยการปฏิบัติธรรม ในการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดของวัดสันกำแพงปลานั้นก็มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาด้วยการสอนคนเป็นผู้ประพฤติดี มีคุณธรรม สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุข ซึ่งการสั่งสอนอบรม เพื่อให้เรียนรู้การอยู่ร่วมกันในสังคมก็คือ หลักการมีมนุษยสัมพันธ์ เช่น ความสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เคารพนับถือ และให้ความไว้วางใจต่อกัน

(อมร รักชาติ, 2524 : 55)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะของวัดสันกำแพงปลา ซึ่งเป็นอารามในเขตอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่ในการพัฒนาอาณานิคมของอารามให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมที่ดีตามหลักสัปปายะที่เหมาะสมและสมควรในการให้ความสำคัญของการศึกษาอบรมและการเผยแผ่หลักคำสอนของพระพุทธเจ้า จึงได้ดำเนินการพัฒนาเปลี่ยนแปลงรูปแบบและยุทธศาสตร์การจัดการบริหารวัดสันกำแพงปลา เพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตและรองรับการปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน 4 อีกทั้งเพื่อให้สอดคล้องกับระเบียบของมหาเถรสมาคมอีกด้วยมีการวางแผนงานที่ถูกต้องเหมาะสมและเป็นการยกระดับวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมที่ดี และเป็นการสอบทวนหรือสำรวจสิ่งที่ได้จัดทำและจะทำต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักสัปปายะในพระพุทธศาสนา
- 2.2 เพื่อศึกษาการจัดการสำนักปฏิบัติธรรมในประเทศไทย
- 2.3 เพื่อศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะในพระพุทธศาสนาของวัดสันกำแพงปลา

3. ขอบเขตของการวิจัย

3.1 ด้านเนื้อหา

ในการวิจัยครั้งนี้จะเน้นศึกษาเรื่องการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะในพระพุทธศาสนาของวัดสันกำแพงปลา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการศึกษาบริบทตามเอกสารต่างๆ ดังนี้

1. แนวคิดและหลักสัปปายะในพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย แนวคิดการก่อตั้งสำนักปฏิบัติธรรม แนวคิดในการจัดการสิ่งแวดล้อม แนวคิดการรับรู้ ความรู้ ความเข้าใจ ความตระหนัก แนวคิดของการมีส่วนร่วมและแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรม และหลักของสัปปา

ยะที่จะต้องเรียนรู้ การจัดตั้งสิ่งอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ สัปปายะที่ควรจัดสรรเพื่อให้เกิดสำนักปฏิบัติธรรมที่เพียบพร้อมเพื่อรองรับพุทธศาสนิกชน

2. ศึกษาการจัดการสำนักปฏิบัติธรรมในประเทศไทย และการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัด ประกอบด้วย การสำรวจข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของวัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ ลักษณะพื้นที่ทางกายภาพ แผนผัง ภูมิทัศน์ เสนาสนะ อาคารปฏิบัติธรรม และสภาพปัญหาอุปสรรคในการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัด ตามหลักการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมในประเทศ

3. ศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะในพระพุทธศาสนา ของวัดสันกำแพง โดยสอบถามความคิดเห็นของบุคลากรภายในวัด พระวิปัสณาจารย์ และผู้มาเข้าร่วมปฏิบัติธรรมทั่วไป ผู้ให้การอุปถัมภ์และสนับสนุนวัดสันกำแพงตั้งแต่เริ่มต้น ผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรมเป็นประจำไม่ต่ำกว่า 5 ปี เจ้าอาวาสจากสำนักปฏิบัติธรรมต่างสำนัก เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาวัดสันกำแพงให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมที่รองรับสาธุชนที่สนใจในการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมต่อไป

3.2 ด้านพื้นที่

ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะวัดสันกำแพง ในเขตอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ และได้คัดเลือกกลุ่มประชากรในเขตอำเภอสันกำแพงและต่างอำเภอที่ได้รับการยกย่องในสังคม บุคลากรภายในวัด และผู้มาเข้าร่วมปฏิบัติธรรมทั่วไป พร้อมสัมภาษณ์เชิงลึกผู้รู้ พระวิปัสณาจารย์ ผู้ให้การอุปถัมภ์และสนับสนุนวัดสันกำแพงตั้งแต่เริ่มต้น ผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรมเป็นประจำไม่ต่ำกว่า 5 ปี (โดยการคัดเลือกจากพระวิปัสณาจารย์และผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม เจ้าอาวาสจากสำนักปฏิบัติธรรมต่างสำนัก ตลอดจนผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องและเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับบริบททางวัดสันกำแพงที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่การศึกษาวิจัย

3.3 ด้านประชากร

ผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ

๑) บุคลากรภายในวัด ได้แก่ พระวิปัสณาจารย์ 1 รูป พระสงฆ์ 2 รูป กรรมการวัด 2 คน	
มัคคนายก 1 คน ไวยาวัจกร 1 คน	จำนวน 7 รูป/คน
๒) เจ้าอาวาสจากสำนักปฏิบัติธรรมต่างสำนัก	จำนวน 5 รูป
๓) ผู้ให้การอุปถัมภ์และสนับสนุนวัดสันกำแพง	จำนวน 3 คน
๔) ผู้ปฏิบัติธรรมเป็นประจำไม่ต่ำกว่า 5 ปี	จำนวน 5 คน

รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูล ทั้งหมดจำนวน 20 รูป/คน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เน้นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและการสัมภาษณ์ (Interview) เชิงลึกตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

4.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

บุคลากรภายในวัด จำนวน 7 รูป/คน, เจ้าอาวาสจากสำนักปฏิบัติธรรมต่างสำนัก จำนวน 5, รูปผู้ให้การอุปถัมภ์และสนับสนุนวัดสันกำแพง, ผู้ปฏิบัติธรรมเป็นประจำไม่ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 5 คน

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ตลอดจนถึงการประชุมกลุ่มย่อย

4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล.

1. ศึกษาข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ผู้วิจัยได้ศึกษาจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช 2539 ตลอดจนคัมภีร์ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา

2. ศึกษาเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) โดยศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ ตำรา บทความทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะใน พระพุทธศาสนา

3. ลงพื้นที่ภาคสนามและเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้รู้ บุคลากรภายในวัด พระวิปัสณาจารย์ ผู้ให้การอุปถัมภ์และสนับสนุนวัดสันกำแพง ตั้งแต่เริ่มต้น ผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรมเป็นประจำไม่ต่ำกว่า 5 ปี (โดยการคัดเลือกจากพระวิปัสณาจารย์และผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม) เจ้าอาวาสจาก สำนักปฏิบัติธรรมต่างสำนักตลอดถึงผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องและเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับบริบททางวัดสัน กำแพง ที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่การศึกษาวิจัย จำนวน 20 รูป/คน

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช 2539 ตลอดจนคัมภีร์ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา หนังสือ ตำรา บทความทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์ ชักถาม ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยมาสังเคราะห์หัตถ์พิกษ์ แยกแยะ จัดเป็นหมวดหมู่ความรู้

5. ผลการวิจัย

5.1 แนวคิดและหลักสัปปายะในพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า สัปปายะ คือ การสร้างสภาพเอื้อหรือเกื้อกูลต่อการประพฤติและปฏิบัติธรรม เพื่อเป็นการช่วยให้การพัฒนาตนเองได้รับผลอย่างเต็มที่จนบรรลุคุณงามความดีหรือเข้าถึงมรรคผลนิพพานตามหลักทางพระพุทธศาสนา เพราะฉะนั้น การสร้างวัดเพื่อเป็นสถานที่ศึกษาปฏิบัติที่ดี ควรเอื้อให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้รับความสบายอย่างเหมาะสมต่อการปฏิบัติ ซึ่งต้องอาศัยองค์ประกอบหลายด้าน กล่าวคือ ความพร้อมทั้ง 7 ด้านตามหลักสัปปายะ 7 จะทำให้การจัดการวัดหรือการพัฒนาวัดมีแต่ความเจริญรุ่งเรือง ความพร้อมดังกล่าวประกอบด้วย ความพร้อมทางด้านอवासสัปปายะ คือ ที่อยู่ที่พักที่อาศัยและสถานที่ที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติ ความพร้อมทางด้านโคจรสัปปายะ คือ หมู่บ้านหรือท้องถิ่นเหมาะสมเพื่อเข้าไปบิณฑบาต มีอยู่ในที่ไม่ไกลนัก ไปมาสะดวก ความพร้อมทางด้านภัสสะสัปปายะ คือ การพูดคุย หรือถ้อยคำที่เหมาะสมในระหว่างการปฏิบัติ การสำรวจมาจา พุทธน้อยปฏิบัติมาก ไม่กล่าววาจาไม่เป็นประโยชน์กล่าว แต่วาจาที่เป็นประโยชน์แม้ว่าวาจาที่เป็นประโยชน์ก็ควรพูดพอประมาณ ความพร้อมด้านบุคคลสัปปายะ คือ บุคคลที่สมควรเข้าไปสนทนาปราศรัยในขณะที่กำลังปฏิบัติ ตั้งอยู่ในหลักธรรมวินัยมีความรู้ความสามารถ มีอาจารย์ตรงตามความพร้อมด้านโภชนสัปปายะ คือ อาหารและเครื่องบริโภคน้ำที่ถูกต้องถูกใจพอใจ ถูกกับร่างกาย

เกื้อกูลต่อสุขภาพฉันไม่ยาก เป็นที่สมควรแก่การบริโภค ความพร้อมด้าน อุตุสัปปายะ คือ สภาพะดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป

5.2 การจัดการสำนักปฏิบัติธรรมในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า สถานที่ของสำนักปฏิบัติธรรมมีสภาพที่สะอาด ร่มรื่น สวยงาม การบริหารจัดการมีกลยุทธ์ในพัฒนาที่หลากหลาย เพราะเป็นงานที่ต้องอาศัยเทคนิค และวิธีการที่ชาญฉลาดในหลักการบริหาร และความรู้ของผู้ที่เป็นเจ้าสำนักปฏิบัติธรรม ทั้งบุคลากรที่เกี่ยวข้อง สำนักปฏิบัติธรรมได้รับการพัฒนาให้ผู้มีคุณวุฒิทั้งด้านปริยัติ และมีประสบการณ์ในด้านการปฏิบัติสมถวิปัสสนากัมมัฏฐานตามสมควรแก่ ภูมิธรรมความสามารถของแต่ละท่าน สามารถที่แนะนำผู้อื่นได้ มีศิลาจารวัตรเป็นที่เลื่อมใสของผู้เข้ามาศึกษาปฏิบัติธรรมทุกเพศทุกวัย และทุกวุฒิภาวะของผู้เข้ารับการอบรม พร้อมทั้งพัฒนาวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมที่เพียบพร้อมด้วยความ เป็นสัปปายะ เหมาะแก่การศึกษาอบรมปฏิบัติธรรม สอดคล้องกับองค์ประกอบของการฝึกอบรมปฏิบัติ สมถวิปัสสนากัมมัฏฐาน 5 ประการ กล่าวคือ มีสถานที่ของสำนักปฏิบัติธรรมเหมาะสมแก่การปฏิบัติ หลักสูตรการอบรมดี วิทยากรมีคุณวุฒิ มีความรู้และ มีประสบการณ์ การบริหารกิจกรรมของสำนักปฏิบัติธรรมเป็นระบบ เจ้าอาวาสเอาใจใส่ ผู้เข้ารับการปฏิบัติธรรมมีความตั้งใจ ก็ย่อมได้ประโยชน์จากการศึกษาอบรมปฏิบัติธรรม เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้กว้างขวาง ให้ผู้ปฏิบัติตามคำสอนได้ทั้ง รู้ทั้งเห็นหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า คือพระสัจธรรม อันเป็นธรรมที่มีอยู่ตลอดตามความเป็นจริง

5.3 วิเคราะห์การพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ ในพระพุทธศาสนาของวัดสัน ก้างปลา ผลการวิจัยพบว่า วัดสันก้างปลามีการพัฒนาวัดอย่างเหมาะสม เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรมให้ ประสบผลสำเร็จได้เพราะ (1) มีความพร้อม ในการพัฒนาของวัด คณะสงฆ์ ชุมชน (2) มีการวางแผน พัฒนาวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมสถานที่ (อาวาส) ที่บิณฑบาต (โคจรคาม) อาหาร (โภชนะ) บรรยาการ (อตุ) ความพร้อม และความเข้าใจของบุคลากร (ปุคคละ) (3) มีความชัดเจนในการกำหนด หลักสูตรและกระบวนการอบรมที่ผู้มาปฏิบัติแล้วจะสามารถได้รับประโยชน์ รวมถึงนโยบายที่ชัดเจนในการ พัฒนาวัด เป็นสำนักปฏิบัติธรรม (ภัสสะ) (4) มีการจัดทำแผนของโครงการจะต้องสนับสนุน การศึกษาอบรมปฏิบัติธรรมอย่างเป็นระบบและมีความสอดคล้องในคัมภีร์พระพุทธศาสนา (อิริยาบถ) (5) ความศรัทธาและความเชื่อมั่นของผู้ปฏิบัติธรรมที่มีต่อสำนักปฏิบัติธรรม

6. อภิปรายผลการวิจัย

6.1 แนวคิดและหลักสัปปายะในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีงานวิจัยของ พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ) มีความสอดคล้องโดยได้อธิบายไว้ว่า การจัดการสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ของวัด ว่าการศึกษาอบรมภาคปฏิบัติภาวนาธรรม และควรให้มี การเข้มงวดกวดขันความประพฤติปฏิบัติของ พระภิกษุสามเณร ให้อยู่ในศิลาจารวัตรทั้งดงาม ด้วยมาตรการที่เข้มแข็งจริงจัง และต่อเนื่องอีกด้วยควรจัด ให้มีการอบรมสมถวิปัสสนากัมมัฏฐาน แก่สาธุชนพุทธบริษัท เปิดโอกาสให้ญาติโยมสาธุชนทั่วไปได้มีโอกาส บำเพ็ญกุศลคุณความดี ทั้งทาน กุศล ศีลกุศล และทั้งภาวนากุศล ไปด้วยกัน และประการสำคัญ คือ เจ้าอาวาสจะต้องเป็นผู้นำ ลงมือ ศึกษา ทั้งภาคปริยัติและอบรมทั้งภาคปฏิบัติภาวนาธรรมด้วยตนเอง และทั้ง ชักนำพระภิกษุสามเณร และญาติโยมสาธุชน ให้เห็นคุณค่าของการปฏิบัติพระสัทธรรม เพื่อให้เกิดความ สันติสุขในหลักว่าด้วยหน้าที่ของพระภิกษุที่มีต่อกิจการคณะสงฆ์และพระศาสนาด้านการพัฒนา วัด แบ่งได้

3 เรื่อง คือ 1. การพัฒนาและการบูรณะวัด 2. การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ 3. การดูแลรักษา และจัดการศาสนสมบัติของวัด นอกจากนั้นควรมีการบริหารงานจัดการเพื่อการพัฒนาวัดให้มีความสมบูรณ์ ตาม พระธรรมวินัย ให้มีความเพียบพร้อมด้วยสัปปายะ 7 อย่าง คือ 1. อาวาสสัปปายะ ที่อยู่เป็นสุขสบาย คือ ทำให้วัดเป็นอาราม เป็นที่ร่มรื่น รื่นรมย์ เป็นรมณีสถานเจริญตา สบายใจแก่ผู้พบเห็น เป็นศูนย์กลาง ของชุมชนทั้งด้านวัตถุและจิตใจ 2. โคจรสัปปายะ ที่เที่ยวบิณฑบาตเหมาะสม คือ มีหมู่บ้านหรือชุมชนที่มี อาหาร บริบูรณ์ อยู่ไม่ใกล้ไม่ไกลเกินไป 3. ภัตตสัปปายะ การพุดคุษที่เหมาะสม คือ พุดคุษกันแต่ในถาว วัตถุ 10 และพุดแต่ พอประมาณ 4. บุคคลสัปปายะ บุคคลเป็นที่สบายเป็นกัลยามิตร ทั้งบุคคลภายในวัด หรือบุคคล ที่เกี่ยวข้องกับวัด คนวัดแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ พระภิกษุ สามเณร อุบาสก และอุบาสิกา 5. โภชนสัปปายะ อาหารเป็นที่สบายตา ตามปกติเมื่อมีที่อยู่แล้วต้องคำนึงถึงการกินอาหาร การจัด สวัสดิการเรื่องอาหาร 6. อุตสัปปายะ ดินฟ้าอากาศ ธรรมชาติแวดล้อมเป็นที่สบาย ไม่หนาวเกินไป ไม่ ร้อน เกินไป เป็นต้น

6.2 การจัดการสำนักปฏิบัติธรรมในประเทศไทย ซึ่งมีงานวิจัยของพระราชนาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคโล) มีความสอดคล้องโดย ได้อธิบายไว้ว่า การบริหารจัดการด้านสถานที่ของสำนักปฏิบัติธรรมถือ ว่าเป็นสิ่งสำคัญพอสมควร เพราะเป็นสิ่งเอื้ออำนวยแก่การปฏิบัติธรรม ดังนั้นเจ้าสำนักผู้บริหารจัดการ จัด บริเวณสถานที่ให้สะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย ให้เป็นที่สงบ ร่มรื่นด้วยต้นไม้ เป็นที่สัปปายะเหมาะแก่มา บำเพ็ญกุศล คุณความดี คือจัดการสำนักปฏิบัติธรรมให้เป็นอารามเป็นที่รมณีสถาน รื่นรมย์เจริญตา เจริญใจ แก่ผู้ พบเห็น เป็นศูนย์กลางของชุมชนด้านอบรมจิตใจ ที่ตั้งสำนักปฏิบัติไม่ใกล้ไม่ไกลจากชุมชน เกินไป มีการแบ่งเขตพุทธาวาส สังฆาวาสชัดเจนเป็นสัดส่วน ยิ่งในภาวะโลกร้อนด้วยแล้ว หากสำนัก ปฏิบัติ ธรรมได้มีการปลูกต้นไม้ให้ร่มเงา ร่มรื่นดูเป็นธรรมชาติ นับว่าเหมาะกับภาวะโลกร้อน ส่วนบาง สำนัก ปฏิบัติธรรมตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะสมเป็นทุนเดิม เช่น ภูเขา ลำธาร สวน ป่า ควรเน้นเรื่องความ สะอาดหรือความเป็นระเบียบเรียบร้อยสม่ำเสมอเท่าที่ทำได้สร้างความสุขเพิ่มขึ้นแก่ผู้พบเห็น ธรรมชาติ มีความเป็นวิเวกที่ทำให้จิตใจของผู้คนมีความสงบ เมื่อจิตสงบจิตจึงเป็นกุศลได้ง่าย เป็นสถานที่เอื้อให้เกิด การศึกษาและปฏิบัติธรรมให้เข้าถึงแก่นของพระพุทธศาสนา

6.3 วิเคราะห์การพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ ในพระพุทธศาสนาของวัดสัน ก้างปลา ซึ่งมีงานวิจัยของ พระมหากังวาล ธีรธมฺโม (ศรชัย) ได้อธิบายไว้ว่า การพัฒนาวัดให้เหมาะสมแก่ การปฏิบัติธรรมให้ประสบผลสำเร็จได้นั้น จะต้องพิจารณาถึงปัจจัยสำคัญ ได้แก่ (1) ความพร้อม ในการ พัฒนาของวัด คณะสงฆ์ ชุมชน (2) การวางแผนพัฒนาวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมจะต้องคำนึงถึงสถานที่ (อาวาส) ที่บิณฑบาต (โคจรคาม) อาหาร (โภชนะ) บรรยาภาส (อุตฺ) ความพร้อม และความเข้าใจของ บุคลากร (บุคคละ) (3) ความชัดเจนในการกำหนดหลักสูตรและกระบวนการอบรมที่ผู้มาปฏิบัติแล้วจะ สามารถได้รับประโยชน์ รวมถึงนโยบายที่ชัดเจนในการพัฒนาวัดเป็นสำนักปฏิบัติธรรม (ภัตตสั) (4) การ จัดทำแผนของโครงการจะต้องสนับสนุนการศึกษาอบรมปฏิบัติธรรมอย่างเป็นระบบและมีความสอดคล้อง ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา (อิริยาบถ) (5) ความศรัทธาและความเชื่อมั่นของผู้ปฏิบัติธรรมที่มีต่อสำนัก ปฏิบัติธรรม

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม ควรมีจัดตั้งแมกกองวิปสนาเป็นองค์กรดูแลการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมโดยตรง เทียบเท่ากับแมกกองบาลีสนามหลวง และแมกกองธรรมสนามหลวง ให้มีการกำหนดนโยบายการบริหารจากองค์กร เมื่อองค์กรใหญ่เกิดขึ้น มีนโยบายกำหนดให้แมกกองที่ได้คัดเลือกไว้ดีแล้วบริหารจัดการ ช่วยให้คำแนะนำสั่งสอน ดูแลการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดทั่วประเทศ แลวก้มีการตรวจสอบและรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์ตลอดเวลา

2. คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม ควรมีการส่งเสริมการอบรมพระภิกษุสามเณร หลักสูตรพระวิปสนาจารย์ให้ทั่วถึงและจริงจัง เพื่อเป็นการส่งเสริมบุคลากรให้ปฏิบัติ โดยเฉพาะเอาตั้งแต่ 3 พรรษาขึ้นไปเข้าฝึกอบรมให้มากกว่านี้ ปัจจุบันจะเอาแต่พระที่เป็นเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ พระครูสัญญาบัตร ไปเข้าอบรม ซึ่งแต่ละท่านไม่ค่อยมีเวลาว่าง

3. เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม ควรศึกษารูปแบบการออกแบบบริเวณสถานที่ แลวนำมาปรับปรุงทัศนภายในบริเวณสถานที่สำนักใหม่อื่น สะอาด เหมาะแก่การปฏิบัติธรรมมากขึ้น โดยให้ผู้นำปฏิบัติธรรมมีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการ เพื่อปลูกจิตสำนึกให้มีความเป็นเจ้าของและช่วยพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมใหม่โอกาสเจริญเติบโตต่อไป

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. สำนักปฏิบัติธรรมแต่ละสำนัก ควรมีการประสานความร่วมมือกันในการจัดโครงการอบรมปฏิบัติธรรมรวมกัน รวมถึงมีการประชุมวางแผนงานทั้งก่อนและหลักโครงการแต่ละโครงการรวมกัน

2. เจ้าสำนักปฏิบัติต้องมีความมีความจริงใจ ตั้งใจ สนับสนุน เผยแผ่งานปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง สนับสนุนพระสงฆ์ในสำนักได้ปฏิบัติธรรมเป็นประจำ ส่งเสริมพระวิปสนาจารย์ให้ได้รับการอบรม/ดูงานเป็นประจำ เพื่อนำสิ่งที่ได้รับมาปรับปรุงพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมให้ดียิ่งขึ้น

3. สำนักปฏิบัติธรรม ควรมีการจัดการเป็นนโยบายเชิงรุกเข้าไปในสถานที่ต่างๆ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล เป็นต้น พร้อมทั้งปรับสถานที่ปฏิบัติธรรมให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2554). *สำนักปฏิบัติธรรมดีเด่น 45 สำนัก พุทธศักราช 2554*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 34. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพพระธรรมปิฎก.
- อมร รักษาสัตย์. (2524). *การพัฒนานโยบาย*. กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.